

Hendrick Lonck (1568-1634), een zeeheld uit Roosendaal

Notitie van het Tongerlohuys - september 2025

In artikelen (Broeder Albertinus, 1953) worden zijn successen in een adem genoemd met zijn vroomheid. Tegenwoordig hebben we meer oog voor de keerzijde van hun daden. Op Wikipedia is hij nog altijd vermeld als “zeeheld”.

Hendrik Corneliszoon Loncke (Roosendaal 1568) was sinds 1624 kapitein bij de WIC en sinds 1628 de opperbevelhebber van de WIC-vloot. In 1626 voerde hij kapingen uit op de Middellandse zee. Hij was actief in de kaapvaart, wat in de praktijk neerkwam op gelegaliseerde piraterij. In 1628 veroverde hij als rechterhand van Piet Hein de Spaans Zilvervloot. Daarna heeft hij veroveringen uitgevoerd op de kust van Brazilië. Ook een neef van admiraal Loncke, Cornelis Corneliszoon Loncke (Roosendaal 1586), was hierbij actief. Hendrik Loncke had ook financiële belangen in de handel van de VOC waarvan hij rijk geworden is.

Hendrick Lonck (1568-1634).

Schilderij door Isaac Mijntens uit 1629.

(Particulier bezit)

Inleiding

Eén van de beroemdste Roosendalers uit de vaderlandse geschiedenis is zonder twijfel Hendrick Lonck. Hij was Piet Heins tweede man tijdens de verovering van de Spaanse zilvervloot in 1628 en twee jaar later had hij de leiding over een vloot die enige plaatsen aan de Braziliaanse kust op de Portugezen veroverde. Voorwaar geen geringe prestaties. Toch is er over deze vlootvoogd tot op heden buitengewoon weinig gepubliceerd.¹ Hij is daardoor altijd een wat raadselachtige figuur gebleven. Recente archiefvondsten in het Gemeentearchief van Amsterdam en de ontdekking van een fraai geschilderd portret van Lonck zijn de aanleiding voor een nieuwe biografische schets.

Jonge jaren in Roosendaal

Hendrick Corneliszoon Lonck werd in 1568 in het ouderlijk huis aan de Markt in Roosendaal geboren. Zijn vader was Cornelis Pieterszoon Lonck (ca. 1530-vóór 30 januari 1578), zijn moeder Dichna Heinrich (overleden in 1578). Hij had vier broers: Pieter (1559-1612), Adriaen (1562-1622), Cornelis (ca. 1565-1629) en Jodocus (ook Joost genoemd; 1571-1633). De familie Lonck was uit Brabant afkomstig. De naam wordt ook wel gespeld als Loncke, Lonk, Loncq of Loncq.

De oudst bekende leden van het geslacht waren allen uit Roosendaal geboortig. In de zestiende eeuw lag Roosendaal dicht bij de zee dan tegenwoordig. Er voeren toen talloze zeeschepen de haven binnen. Gezien de maritieme activiteiten in het centrum van Roosendaal is het geen wonder dat veel leden van het geslacht Lonck emplooi op zee zochten.

Zo was Hendrick Loncks oom Symon Cornelisz. Lonck schipper en diens zoon Cornelis Symonsz. heeft zelfs als vice-admiraal een rol gespeeld in de strijd tegen de Spaanse Armada in 1588. Hij voerde een eskader van 27 Nederlandse schepen aan dat zich bij de grote Engelse vloot voegde alvorens die de als onoverwinnelijk beschouwde Spaanse vloot op de vlucht joeg. Na terugkomst verhuisde hij met zijn gezin naar Vlissingen, waardoor hij als stamvader van de Zeeuwse tak van de familie kan worden beschouwd. In de zeventiende eeuw breidde het aantal telgen uit die tak zich snel uit. Eén van Cornelis Symonsz.' nazaten, Simon Lonck (1635-1676), werd een bekend zeeofficier en onderscheidde zich in de Tweede en Derde Engelse Oorlog (1665-1667 en 1672-1674). Hij sneuvelde in strijd met de beruchte Duinkerker kaper Jean Bart in de Straat van Gibraltar.

De genealogie van het geslacht Lonck is nauwkeurig geboekstaafd en hoeft ons hier dus verder niet speciaal bezig te houden.² Hendrick Lonck was bepaald niet de enige uit de familie die voor een carrière op zee koos, maar ongetwijfeld was hij wel de succesvolste. Desondanks was tot op heden vrijwel niets bekend over wat hij had gedaan in de jaren voor zijn benoeming bij de West-Indische Compagnie (WIC) in de jaren twintig van de zeventiende eeuw.

Volgens de overlevering ging Hendrick Lonck al op jeugdige leeftijd naar zee en klom hij snel op tot schipper. Hij wordt wel beschreven als een kleine, tamelijk dikke en humeurige man, maar dit lijkt niet meer te zijn dan een interpretatie op grond van zijn portret en gedrag op latere leeftijd. Er wordt ook gezegd dat hij erg op Roosendaal gesteld was en altijd tekende met de bijvoeging 'van Roosendaale'. Dat laatste is zeker niet waar, want hij zette meestal zijn handtekening zonder die toevoeging. Wel staat vast dat hij in de omgeving van zijn geboorteplaats boerderijen en land bezat.³ Hij schijnt ook in Roosendaal al enige activiteit als scheepsreder te hebben ontplooid. Mogelijk werkte hij rond de eeuwwisseling voor de Nieuwe Brabantse Compagnie, een voorloper van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), die in 1602 werd opgericht.

Gezicht op Roosendaal vanuit het zuid-oosten, 1655.

Gravure van Abraham Dirkszoon Santvoort. (Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

In 1604 vestigde Lonck zich in een huis aan de Nieuwezijds Achterburgwal in Amsterdam. Van daaruit huwde hij Grietgen Lenaerts uit Antwerpen op 2 november 1604 in de Nieuwe Kerk op de Dam. De bruid tekende de huwelijksakte met een handmerk, zij was het schrijven toen dus nog niet machtig. In latere jaren ondertekende zij akten wel.⁴ Getuigen bij het huwelijk waren Hendricks broer Adriaen en Grietgens moeder Lysbet van den Burch.

Vanaf zijn verhuizing naar de stad aan de Amstel schijnt Lonck in dienst van de oorlogsvloot te zijn geweest, maar tot 1623 zijn er geen gegevens over zijn eventuele ondernemingen. Wel is nu duidelijk dat Lonck in Amsterdam zijn activiteiten als scheepsreder voortzette, op veel grotere schaal dan hij in Roosendaal had gedaan.⁵ Tegelijkertijd was hij schipper en koopman. Met enkele andere kooplieden vormde hij een compagnieschap, dat schepen uitrustte. Bij naam genoemde compagnons waren een zekere Hans Honger, Jan Cuyper, Bouwen Hendricksz. en Pieter Adriaensz.⁶ Bij de notaris liet Lonck optekenen dat hij schipper was, dus dat vond hij kennelijk zijn hoofdactiviteit.⁷

Enkele akten zijn bewaard gebleven waaruit blijkt dat Lonck betrokken was bij de uitrusting van schepen en de aanstelling van officieren daarop. Een Franse koopman genaamd Nicolaes Bancquemaire dreigde naar aanleiding van het in dienst nemen van zijn tolk Mattheus de Cost met harde maatregelen tegen Lonck en zijn compagnons.⁸ Justitie had Bancquemaire in het gelijk gesteld dat De Cost hem volgens een eerder gemaakte afspraak als tolk moest blijven dienen. De koopman had het voornemen om Lonck op 1 juli 1607 in de Haagse herberg de 'Swaen' te laten gijzelen om hem aan de verplichtingen van het gerechtelijk vonnis te laten voldoen.⁹ Nieuwe aktes zijn over deze kwestie niet meer opgesteld, dus waarschijnlijk hebben Lonck en de zijnen eieren voor hun geld gekozen.

Op één van de schepen die Lonck in 1607 uitreedde, de *Witte Leeuw*, had hij volgens vermelding eerder als schipper gevaren. Waarheen hij met dat schip voer staat niet opgetekend, maar wel dat hij toen vier gotelingen (kanonnen) had veroverd uit een Frans schip. Na Loncks tocht is er sprake van een reis naar Canada met de *Witte Leeuw*.¹⁰

Ook uit de jaren tien en twintig van de zeventiende eeuw zijn diverse notariële akten betreffende Loncks handels- en redersactiviteiten bewaard gebleven.¹¹ Zo kocht hij in 1615 tezamen met een zekere Bouwen Heyns uit Edam en ene Jan Willems uit Hamburg in Enkhuizen een schip genaamd *Jonas*, groot 300 lasten.¹² Eveneens was Lonck actief in de partenrederij.¹³ De partenrederij was een in de Republiek veel voorkomende organisatievorm, waardoor het risico dat scheepsbezit onvermijdelijk met zich meebracht over een aantal personen kon worden gespreid. De scheepsparten werden uit de hand of op een veiling gekocht. De eigenaars van de parten van een bepaald schip, de reders, vormden tezamen een rederij.¹⁴

Zijn uitgebreide handels- en redersactiviteiten hebben Lonck waarschijnlijk geen windeieren gelegd. Blijkens het testament dat hij en zijn vrouw Grietgen Lenaerts op 11 april 1606 lieten opmaken, beschikte hij toen al over een kapitaal van 5.000 gulden, dat hij aan zijn echtgenote naliet.¹⁵ Zijn neef Cornelis Cornelisz. Lonck in Middelburg leende hij in 1609 een som van 800 gulden, tegen een rente van 48 gulden per jaar.¹⁶ Drie jaar later kocht Hendrick Lonck een nieuw huis in Amsterdam aan de Gelderschekade, hoek Ridderstraat, bij de Bantammerbrug. Het contact met Roosendaal, waar Lonck nog altijd land bezat, was ondertussen niet verloren gegaan. In 1606 verkocht hij een schip in zijn geboorteplaats.

Verondersteld wordt dat wanneer hij vanwege zijn werk voor langere tijd afwezig

was, zijn vrouw geregeld bij de familie in Brabant logeerde. Waarschijnlijk is deze veronderstelling echter gebaseerd op het vermoeden dat het echtpaar één zoon had, genaamd Hendrick, die ergens tussen 1605 en 1615 in Bergen op Zoom ter wereld is gekomen. Hendrick jr. zou in 1648 in zijn geboorteplaats trouwen met Cornelia Claessen en in dezelfde plaats overlijden in 1703.¹⁷ Deze Hendrick komt echter niet voor in de testamenten en de boedelinventaris van Hendrick Lonck sr. Het kan dus niet anders of Hendrick jr. was een zoon van een ander lid van de familie.

Aan het begin van de jaren twintig van de zeventiende eeuw had Hendrick Lonck sr. zich tot de belangrijkste kooplieden van Amsterdam opgewerkt. Het is dan ook geen wonder dat hij tot de 97 Amsterdamse kooplieden behoorde die op 2 september 1622 een schriftelijk protest indienden bij de Heren Zeventien, de bewindhebbers van de VOC.¹⁸ In maart van dat jaar was het octrooi van de Compagnie afgelopen en moest aan de participanten rekenschap worden afgelegd. Ten behoeve van het opstellen van een 'generale rekening' moesten de pakhuizen worden geruimd en alle goederen daaruit geveild. De voorraad kruidnagels was daarvoor echter te groot en diende onder de participanten te worden verdeeld. Dat was nog niet gebeurd en daarom protesteerden de kooplieden. Kennelijk was Lonck dus één van de participanten van de VOC.

In dienst van de WIC

Dankzij zijn grote handelsactiviteiten raakte Lonck niet alleen bij de VOC betrokken, maar ook bij de WIC, die in 1621 werd opgericht. Het duurde een paar jaar voordat de WIC zich aan een grote onderneming durfde te wagen. Pas in de zomer van 1623 kwam er, mede dankzij Fransen en Venetianen, een kapitaal van naar schatting meer dan vier miljoen gulden bijeen. Toen kon er worden besloten tot een militaire operatie in de West. Op 3 augustus 1623 kwamen de Heren Negentien van de WIC daartoe voor het eerst in algemene vergadering bijeen.¹⁹ De vraag was waar Spanje het meest te treffen was. Gedacht werd aan het onderbreken van de verschepingen van zilver uit de mijnen in Bolivia en Mexico. Ook werd overwogen het vervoer van suiker uit de plantages in Brazilië te verhinderen. Voor de uitvoering van deze plannen was echter een grondige voorbereiding noodzakelijk en liever wilden de Heren Negentien op korte termijn een daad stellen, opdat het storm zou lopen om voor grote bedragen te investeren in het kapitaal van de compagnie.

Algemene instemming kreeg het plan om het overvaren van slaven uit Afrika naar de West tegen te gaan. Daardoor zou een tekort aan arbeidskrachten ontstaan in de mijnen en op de plantages in Amerika. Grote en sterke vloten waren niet nodig om dat plan ten uitvoer te brengen. Volstaan kon worden met snelle en beperkte acties tegen schepen en afscheephavens. Dat maakte het plan relatief goedkoop. Het beletten van grote slavenverschepingen van Luanda in Angola werd van het grootste belang geacht. De laatste jaren was het vervoer van slaven vanuit die streek naar Brazilië en West-Indië enorm toegenomen. De Portugezen in Luanda verdienden daar veel geld mee. De slaven waren krijgsgevangenen uit oorlogen die de Portugezen in het binnenland, tot in Congo, met de zwarten hadden gevoerd. Overzee leverden zij de Portugezen bij verkoop enkele honderden guldens de man op.

Zo profijtelijk leek de Heren Negentien deze slavenhandel dat zij overlegden of de compagnie er niet zelf aan moest deelnemen. Na rijp beraad vonden zij er toch te veel haken en ogen aan zitten: 'Wat den handel in Angola aengaet, te weten van de

swarten, is alsnoch bedenckelijck dewijle men geen plaetse noch gelegentheijt heeft om deselve in Brasil of elders te gebruycken, behalven dattet schijnt dat die handel den Christen niet geoorlooft en is, welcke aengaende eenige naerdere onderrichtinge soude dienen gedaen'.²⁰ Een speciale commissie zou zich daarna met een onderzoek naar deze materie bezighouden. Het pleit werd vooralsnog gewonnen door degenen die zich op bijbelse gronden verzetten tegen de handel in mensen. Tot ongeveer 1635 zou de WIC zich officieel niet met slavenhandel bezighouden. Daarna leken de godsdienstige bezwaren plotseling niet meer te bestaan. Net als de Portugezen en Spanjaarden stelde men zich toen op het standpunt dat heidense slaven door hun omgang met christenen bevoorrecht werden door kennis te nemen van het enig-ware geloof.

De Heren Negentien besloten voor de expeditie naar Angola zo snel mogelijk een schip en twee jachten uit te rusten. Luanda werd namelijk zwak verdedigd. Nadat de drie schepen waren uitgevaren, zou een vloot worden uitgerust van negen schepen en drie jachten, waarop negen compagnieën soldaten. Daarmee zou worden gepoogd Luanda te veroveren en steun te verlenen aan de inheemse bevolking tegen de Portugezen.

Als opperbevelhebber van deze vloot, met de titel van generaal of admiraal, werd Hendrick Corneliszoon Lonck aangezocht. De 55-jarige Lonck was pas sinds kort kapitein bij de Amsterdamse Kamer van de WIC.²¹ Op 11 oktober 1623 besloot de Kamer Amsterdam enkele gecommitteerden op te dragen Lonck te informeren over de wens hem tot opperbevelhebber van de komende expeditie te benoemen.²² Lonck twijfelde enorm of hij het aanbod moest accepteren. Twee dagen later bespraken de Amsterdamse bewindhebbers in hun vergadering: 'Vorders also men op gisteren verstaen hadde dat Hendrick Lonck scheen onlustig te sijn de Compagnie te dienen, ende vandage sich getoont heeft daertoe te sullen inclineren [neigen], soo is bij onvrage goetgevonden desen dach met het nomineren van een Admiraal te wachten ende op morgen in den naeme des Heeren daarmede voorts te gaen'.²³ Lonck kreeg een salaris van 300 gulden per maand aangeboden en dat schoot hem kennelijk in het verkeerde keelgat. De volgende dag werd door de gecommitteerden in de Amsterdamse vergadering gemeld dat Lonck 'sulcx plat affsloech ende haer voor de presentatie bedanckte'.²⁴

Eind van datzelfde jaar tot begin 1624 nam hij wel deel aan een expeditie van de oorlogsvloot onder leiding van de Zeeuwse admiraal Willem van Haulthain, bijgenaamd 'de Zoete'.²⁵ Doel van die tocht was de bestrijding van de Marokkaanse en Algerijnse kaapvaart in de Middellandse Zee. In het najaar van 1624 zou Lonck andermaal worden gevraagd als opperbevelhebber over een WIC-vloot. Ook toen twijfelde hij buitengewoon lang, maar weigerde in november uiteindelijk 'hem excuserende op sijn ouderdom, gebreck ende swaricheijt van lichaem, daerover hem de reijs geheel tegen de borst was'.²⁶ Alleen, zo voegde hij toe, de benoeming van zijn neef Hans Aborts (of een ander van zijn keuze) tot vice-admiraal of ten minste tot schipper zou hem kunnen overhalen alsnog overstag te gaan. Die toevoeging maakte zijn eerder gegeven reden tot weigering aanzienlijk minder plausibel. De bewindhebbers besloten niet op zijn eis in te gaan. Daarmee was Loncks rol voorlopig uitgespeeld, maar niet definitief.

Het is overigens mogelijk dat andere privé-redenen Lonck weerhielden van een expeditie naar de West. Zijn vrouw was enkele weken eerder, op 3 oktober 1624, overleden. Het is goed denkbaar dat er thuis veel te regelen viel en hij zal zijn echtgenote daarbij als steunpilaar hebben gemist. Het was bovendien gebruikelijk dat de vrouw van een zeeofficier allerhande zaken aan de wal regelde wanneer haar man buitengaats was. Naar zee vertrekken voor een langdurige expeditie zal dus geen aantrekkelijke optie voor Lonck zijn geweest.

Daarna is het vier jaar stil rond Lonck. Over de derde vloot die de WIC in 1628 uitrustte werd Piet Hein tot opperbevelhebber benoemd, met de titel admiraal en kapitein-generaal. In zijn correspondentie zou hij zich van de titel 'generaal' en niet van die van 'admiraal' bedienen. Vermoedelijk deed hij dit om verwarring te voorkomen met de tweede man op zijn vloot: Hendrick Lonck. Die was namelijk ook voorzien van de titel admiraal.

Het is uiterst merkwaardig dat Lonck op deze expeditie onder leiding van Hein meeding. Hij had in de jaren daarvoor tot tweemaal toe voor het opperbevel over een WIC-expeditie bedankt, onder meer vanwege zijn 'ouderdom, gebreck ende swaricheijt van lichaam'. Zijn ouderdom kan enkele jaren later toch alleen maar een extra argument zijn geweest om opnieuw niet mee te gaan! Bij gebrek aan feitelijke gegevens kunnen we alleen maar gissen naar de motieven van Lonck om ditmaal wel en dan ook nog als tweede man het ruime sop te kiezen. Het lijkt heel wel mogelijk dat hij onder de indruk is geraakt van de successen die Piet Hein op een vorige expeditie naar de West had behaald. De nieuwe onderneming bood uitzicht op buitengewoon profijt. Mogelijk zat Lonck krap bij kas en besloot hij daarom zijn kansen te beproeven. Als dit Loncks werkelijke motieven waren, dan heeft hij goed gegokt, zoals we nog nader zullen zien. Dat het opperbevel dit keer niet voor hem was weggelegd moet even slikken voor hem zijn geweest, al is over zijn relatie met Piet Hein verder niets bekend. Lonck moet zich echter hebben gerealiiseerd dat Hein niet meer te passeren viel voor het commando.

Piet Hein had zich tijdens expedities in de jaren daarvoor een man met charisma betoond, geliefd bij zijn manschappen. Bovendien een man met grote lef, de eerste die voor de WIC kostbare buit had binnengesleept. Hoe onaantastbaar Heins positie inmiddels was geworden, toont de reprimande aan die de Zeeuwse bewindhebber Abraham van Pere op 19 juli 1627 van zijn collega's kreeg uitgedeeld. Van Pere had een brief geschreven aan de bewindhebbers van de Kamer Amsterdam 'tot naedeel van den Hr. Admiral Pieter Pietersz. Heyn'. Unaniem stelden de Zeeuwse bewindhebbers vast 'dat sulckx buyten weten van de Caemer niet en behoort te geschieden, ende dat voorszegde Van Peres [sic] daerin groot ongelijck heeft, dewelck hem staet te verantwoorden'.²⁷

Verovering van de zilvervloot door Piet Hein in de Baai van Matanzas in 1628.

(Foto Marco de Nood, Dordrecht, SIMON VAN GIJN-museum aan huis Dordrecht)

De scheepsmacht van generaal Piet Hein kwam in het voorjaar van 1628 te bestaan uit maar liefst 31 schepen, waarvan veertien bijzonder groot waren, namelijk boven de 200 lasten (400 ton). Het vlaggenschip van de generaal was de *Amsterdam* van 500 lasten, met 50 stukken geschut aan boord en 250 koppen. Heins vlaggenkapitein was de talentvolle, maar opvliegende Witte Cornelisz. de With, die onder Jan Pietersz. Coen in Azië had gevochten en nog een grote carrière bij de Nederlandse oorlogsvloot voor de boeg had. De *Hollandse Tuin* van 400 lasten en met 36 stukken en 197 koppen aan boord was het schip van admiraal Lonck. Zijn kapitein was een zekere Allert Jansz. De Zeeuwse vice-admiraal Joost Banckert voer op de *Neptunus* van 200 lasten, met 24 stukken en 155 koppen aan boord. Schout-bij-nacht Cornelis Claesz. Melckmeijt commandeerde de *Utrecht* van 300 lasten, met 35 stukken en 209 koppen aan boord. De andere schepen waren de *Hollandia*, *Gelderland*, *Provincie Utrecht*, *Witte Leeuw*, *Zwarte Leeuw*, *Vergulde Valk*, *Rode Leeuw*, *Haarlem*, *Pinas*, *Tijger* (van de Kamer Zeeland), *Gouden Zon*, *Dordrecht*, *Neptunus* (van de Kamer Delft), *Monnickendam*, *Griffioen* en *Gouden Leeuw*. De jachten heetten de *Muiden*, *Naarden*, *Eenhoorn*, *Zwarte Ruiter*, *Langebark*, *Postpaard*, *Oud-Vlissingen*, *Tijger* (van de Kamer Rotterdam), *Ooievaar*, *Dolfijn* en *Vos*. Zestien schepen waren uitgerust door de Kamer Amsterdam, vijf door Zeeland, vier door Rotterdam, drie door het Noorderkwartier en eveneens drie door Stad en Lande (Groningen).

Bij het verdere verloop van de expeditie hoeven we hier niet stil te staan, de verovering van de zilvervloot is door schrijver dezes in zijn recentelijk verschenen biografie van Piet Hein uitvoerig beschreven.²⁸ Lonck treedt in de bewaard gebleven bronnen betreffende de expeditie niet op de voorgrond. Eigenlijk lezen we alleen iets over hem wanneer de Nederlandse schepen in de omgeving van de baai van Matanzas bij Cuba de achtervolging op de Spaanse schepen inzetten. In de wijde opening van de baai gekomen, wachtten de Nederlandse schepen op orders. Als eerste verscheen vice-admiraal Banckert, die met zijn schip voorging en de kapiteins van de andere schepen beval hem te volgen. Toen admiraal Lonck en opperbevelhebber generaal Hein daar met hun schepen arriveerden, was het al donker. Piet Hein moest een nachtssein geven, bestaande uit twee vuren en een kanonschot, om de schepen voor hem te bevelen te wachten en de schepen achter hem aan te sporen zo snel mogelijk door te varen. Enkele van de voorste schepen konden dit sein al niet meer opvolgen, doordat zij vast waren gelopen op de modderbanken achter in de baai. Piet Hein voer met volle zeilen langs hen en gooide zijn anker uit alvorens hij zelf op korte afstand van de vijand kwam vast te zitten in de modder. De Spanjaarden vuurden enkele schoten op hem af, die geen doel troffen. In korte tijd werden de Spaanse schepen daarna zonder bloedvergieten veroverd. Tijdens de actie maakte Piet Hein gebruik van een sloep uit Loncks schip.

Feestelijke terugkeer in 1629

Bij terugkeer in de Republiek zou Piet Hein als 'een groot uytheems Prints' worden ontvangen.²⁹ Nadat hij in overleg met afgevaardigden van de WIC in Goeree orde op zaken had gesteld reisde hij naar Delfshaven, waar hij ongetwijfeld zijn vrouw opzocht, die hij acht maanden niet meer had gezien. Daarna reisde Hein met Lonck en vier bewindhebbers van de WIC zo snel mogelijk door naar Den Haag, waar ze op 14 januari 1629 aankwamen. Daar kregen zij een overrompelende ontvangst van de Staten-Generaal en stadhouder Frederik Hendrik en werden in koetsen voortgereden langs straten die volgestroomd waren met een hen toejuichende menigte. Overal luidden klokken.³⁰

In de vergadering van de 'Hoog Mogenden', de Staten-Generaal, bracht Piet Hein tot groot genoegen van alle aanwezigen rapport uit. De Staten-Generaal beloofden Hein en Lonck dat zij over een passende 'vereeringe ende recompense' voor hen zouden beraadslagen. De volgende dag al kregen de beide vlootvoogden te horen dat er een 'triomfpenning' zou worden geslagen, dat Hein een gouden keten met dito medaille ter waarde van 1.500 gulden zou krijgen en Lonck een zelfde vereering ter waarde van 750 gulden.³¹

Voor een ontwerp van het opschrift van de triumfpenning werd aanvankelijk WIC-bewindhebber Arend van Buchell aangezocht, die een Latijnse tekst voorstelde waarin duidelijk werd gesteld dat de verovering onder leiding van Piet Hein had plaatsgevonden. De Staten-Generaal waren met deze ontwerp tekst niet tevreden en lieten een nieuwe tekst in het Latijn opstellen waarin alleen werd gerept van de kostbare zilverschat die bij Cuba voor de Republiek was veroverd. Woedend schreef Van Buchell: 'Den eerpenninck, bij de Staten doen slaen, verdonckeren gantsch sijnen naem ende benemen de eere van de Compagnie, met wiens [penningen] de uuytsendinge is gedaen'.³² Uit deze kwestie blijkt duidelijk dat er sprake was van een concurrentieslag om de publiciteit rondom de verovering tussen de Staten-Generaal en de WIC.

Op 23 januari kregen Piet Hein en Hendrick Lonck hun ketenen omgehangen in een plechtige ceremonie in de vergadering van de Staten-Generaal. De Haagse goudsmid Hendrick Miron leverde de ketenen. Vice-admiraal Joost Banckert kreeg op 12 februari in een soortgelijke plechtigheid een gouden keten ter waarde van 400 gulden omgehangen. Op 12 april werden de eerste twee bestelde medailles door de beeldsnijder van de Gelderse munt, Willem Versteech, bij de Staten-

MAGNANIMO VIRO D. PETRO HEINO PETRIDAE SOCIETATIS INDIE OCCIDENTALIS PERMISSA A PROVINCIIS COFOEDERATIS VERTUTE CLASSE ET SUB REGANDE ORBE OCCIDENTALI PRINCIPALI MAIORIBUS

(After Hendrick van der Vliet, Engraving, 1629, from the *Staten-Generaal*, 1629, the *Staten-Generaal*)

MAGNANIMUS VIR D. HENRICUS CORNELIUS LONGIUS ROSENDALENSIS BRABANTIS SOCIETATIS INDIE OCCIDENTALIS VERTUTE CLASSE ET SUB REGANDE ORBE OCCIDENTALI PRINCIPALI MAIORIBUS

(After Hendrick van der Vliet, Engraving, 1629, from the *Staten-Generaal*, 1629, the *Staten-Generaal*)

Piet Hein (1577-1629) en Hendrick Lonck (1568-1634). Prenten door Willem Hondius uit respectievelijk 1629 en 1630. (Foto Marco de Nood, Dordrecht, SIMON VAN GIJN-museum aan huis, Dordrecht)

Generaal afgeleverd, opdat ze aan de desbetreffende vlootvoogden konden worden toegezonden. Uit het opschrift 'e gaza captiva' op deze medailles blijkt, dat zij uit het op de Spanjaarden veroverde goud waren vervaardigd.³³

Stadhouder Frederik Hendrik deed toen hij Hein en Lonck op het middagmaal noodde hetzelfde als de Staten-Generaal. Hij stelde Hein een gouden keten en dito medaille in het vooruitzicht. Voorzover valt na te gaan was hij niet zo royaal. Lonck eveneens zo'n verering te geven, want in diens boedelinventaris komt geen gouden keten van de stadhouder voor. Ook de gouden medaille die Piet Hein van Frederik Hendrik ontving werd gesneden. Er bestaat dus maar één exemplaar van. Tot in de negentiende eeuw zou de kostbare penning in het bezit van nazaten blijven en via particuliere collectioneurs is het stuk in 1983 in het bezit van het Rijksmuseum te Amsterdam gekomen. De bijbehorende gouden keten is helaas niet bewaard gebleven. De medaille, voorzien van een vast oog met een beweegbare draairing, is aan weerszijden gegraveerd. Op de voorzijde staat het gekroonde wapen van de stadhouder, omgeven door twee aan elkaar geknoopte takken. Op de keerzijde staat 'Je Maintien : Draij 1629' in een lauwerkrans. Vermoedelijk is de penning het werk van een Haagse goudsmid en is ook hiervoor gebruik gemaakt van goud afkomstig uit de zilverbloot.³⁴

Aan de rijk gedekte tafel van Frederik Hendrik op 15 februari voelden de beide vlootvoogden zich volgens een overlevering niet erg op hun gemak. Hein zou tegen Lonck hebben gezegd dat hij zich er niet thuis voelde en liever met hem aan boord had zitten eten. Lonck zou hebben geantwoord: 'Ik ook, ik wou dat we al t'huis waren'.³⁵ Daarna ging hun zegetocht verder en reisden ze naar Leiden.

In Leiden was de stemming onder de bevolking overdag, vóór de komst van de helden, al flink op gang gebracht door een toespraak in de ochtend vanaf het bordes van het stadhuis, in aanwezigheid van burgemeester, vroedschap, schout en schepenen. Daarin werd hoog opgegeven van de 'grootte ende notable victorie, dier gelijke geduyrende dese oorlogen noyt en is becomen'. Piet Hein en zijn schepen van de WIC werden nadrukkelijk genoemd. Het was een overwinning op de tirannieke koning van Spanje, die vele duizenden mensen 'onder sijn jock [juk] ende slavernije doet suchten ende beven, daerdoor hij oock nu langen tijt met een extraordinaris [buitengewoon] geweld ende seer groote excessive costen gepoocht heeft, dese landen te overweldigen en onder sijn gebyet, heerschappije ende slavernije te brengen'. 'De goede Godt' had de Republiek de overwinning geschonken. Verheugd werd geconstateerd dat Spanje 'in seer groote ongelegenheijt' verkeerde en de Republiek daarentegen 'in het dragen van de sware lasten der oorloge daerdoor merckelick verlichtet ende gesubleveert' werd. Die middag om drie uur werden in de kerken van Leiden dankdiensten gehouden 'voor soo grooten weldaet ende victorie'. Daarna zou het feest beginnen. Ook in die tijd moesten potentiële relschoppers vooraf worden gewaarschuwd dat zij streng zouden worden gestraft.³⁶

'Sal tot een teycken van blijdschap ende verheuginge desen avont volgens voorgaende gewoonte gevyert ende clocken geluyt werden, de soo wert eenen yegelijcken geïnterdiceert ende verboden eenige insolentie ofte moettwille op ten straten ofte andere plaetsen te gebruycken, nocte oock te branden eenige byervaten ofte de gedeelten vandien op de peyne [straf] in den placate begrepen, ende werden de burgeren ende ingesetenen deser stede vermaent ingevalle van continuatie van de harde wint soodanige zorge te dragen, dat alle ongelucken geweert ende verhoedet mogen werden'.

De huldiging door de opdringerige, hem toejuichende mensenmassa in het donkere en winderige Leiden moet Piet Hein niet erg zijn bevallen. Hij klaagde over gebrek aan erkenning voor zijn eerdere wapenfeiten. Wat Piet Hein zich niet zal hebben gerealiseerd is dat de gebeurtenissen voorgevallen tijdens zijn expeditie naar Brazilië in 1626/1627 pas medio 1628 algemeen bekend waren geworden in de Republiek, blijkens het relaas daarover van kroniekschrijver Nicolaas van Wassenae dat juli 1628 is gedateerd. In vele pamfletten en gedichten uit 1629 werd Piet Hein dan ook zowel voor de verovering der zilvervloot als voor de eerdere verovering van vijandelijke schepen in Brazilië geëerd en geprezen.

In Haarlem werden Piet Hein en naar mag worden aangenomen ook Hendrick Lonck gefêteerd door het stadsbestuur. In herberg 'Het Vergulden Vlies' schonk de waard Elias Gijsbertsz. in hun opdracht zes stadskannen Rijnse wijn ter ere van de vlootvoogden, alles bij elkaar twaalf liter.³⁷ De kosten daarvan bedroegen 18 gulden. Waarschijnlijk is Hein en Lonck bij deze gelegenheid de *West-Indische Triomfbasunne* uitgereikt, een dichtwerk over de verovering der zilvervloot geschreven door de Haarlemse predikant Samuel Ampzingh. De Staten-Generaal betaalden de predikant 40 gulden voor dit werk.³⁸ Op een portret van Lonck dichtte hij:³⁹

'Op de afbeeldinge van den strijdbaeren en kloekmoedigen Held Heijnrick Kornelisz. Lonck

Dit is het beeld van Lonck, ten oorlog wel bedreven,
Een dapper Batavier, niet minder vroom van leven,
Voor wien Matanca sweem, als hij de silver-vloot
Des Spanjaards meester werd, en die geen weer en bood;
Dien Holland heeft gesien met vreugde weder keren,
Dien Holland heeft gesien hier over triumpheren:
Gij Hollands saed en bloed roemt dit manhaftig feijt,
En tracht dit voorschrift na dat voor dijn ogen leijt'.

Het einddoel van de zegetocht van Hein en Lonck was Amsterdam. Met jachten voeren ze de stad binnen, waar een groots volksfeest ontstond dat tot diep in de nacht voortduurde, met veel drank, gezang, klokgelui, brandende pektonnen en vuurwerk.

Hein en Lonck werden na hun aankomst door een ontvangstcomité naar het West-Indisch Huis aan de Haarlemmerdijk bij de Herenmarkt gebracht. Daar werd 's avonds een grote feestmaaltijd aangericht door de bewindhebbers van de WIC.⁴⁰ De volgende dag werd dat nog eens dunnetjes overgedaan in de Kloveniersdoelen bij de tegenwoordige Nieuwe Doelenstraat, in de zaal waar dertien jaar later Rembrandts *Nachtwacht* zou komen te hangen. Bij dit feestelijk banket waren niet alleen 54 WIC-bewindhebbers aanwezig, maar ook de vroedschap van Amsterdam. De hoofdparticipanten betaalden elk maar liefst 18 gulden voor hun aandeel in de kosten van die dag.⁴¹

Omstreeks deze tijd liet Lonck zijn portret schilderen door de Haagse kunstenaar Isaac Mijntens. Een duidelijk teken dat hij een voornaam zeeofficier was geworden. We zien Lonck dan ook als een zelfverzekerd man afgebeeld. De gouden medaille aan zijn keten vertoont geen beeltenis, wat erop duidt dat het portret al in het vroege voorjaar van 1629 gereed is gekomen.⁴²

De totale waarde van buit van de zilvervloot bedroeg 11.509.524 gulden.⁴³ Hoeveel Lonck zelf precies aan de expeditie heeft overgehouden is onbekend. De WIC ver-

plichtte zich voor zeventien maanden uit te betalen. Op basis van een traktement van ongeveer 300 gulden per maand, een bedrag dat aannemelijk lijkt in vergelijking met het inkomen van andere officieren van de WIC, zal Lonck ongeveer 5.000 gulden hebben ontvangen. Een bescheiden bedrag voor dit unieke wapenfeit, maar zelfs Piet Hein heeft waarschijnlijk niet meer dan 6.000 gulden uitgekeerd gekregen.

Op 26 maart 1629 werd Piet Hein officieel door de prins aangesteld tot luitenant-admiraal van Holland op de oorlogsvloot, met de toevoeging 'om de goede kennisse, die wij hebben van de persone van Pieter Pietersz. Heyn, gewesen Admirael ende Capiteijn-Generael van de West-Indische Compagnie deser Vereenigde Nederlanden, ende van sijn getrouwicheijt, vromicheijt, ervarentheijt, naersticheijt ende cloeckmoedigheijt in 't stuck van den oorloge, daarvan hij alreede goede preuven gedaen heeft'. Drie dagen later werd hij door de stadhouder beëdigd. De benoeming van Lonck tot Heins opvolger bij de WIC werd op 26 maart in de Staten-Generaal bekendgemaakt.⁴⁴

Ook ditmaal werd Lonck gefêteerd in herberg 'Het Gulden Vlies' in Haarlem. Er werden vier kannen wijn geschonken. Kennelijk was het na de viering van de verovering van de zilvervloot een gewoonte geworden voor WIC-dienaren daar feest te vieren, want dit gebeurde voortaan ook bij andere gelegenheden.⁴⁵

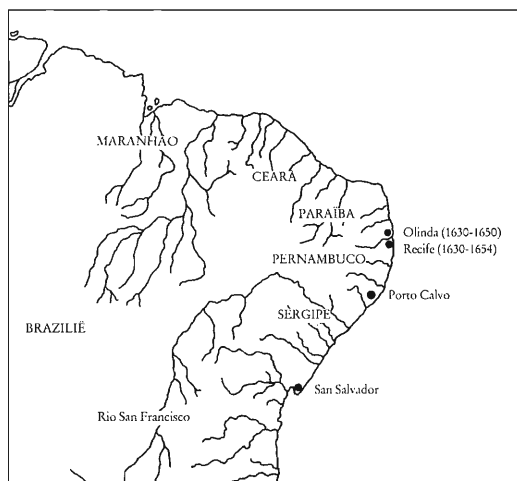
Verovering van Olinda en Pernambuco

Kort na zijn benoeming kreeg Lonck opdracht om een poging te wagen de kuststrook van Brazilië te bezetten. Dat land stond sinds de verovering van Portugal in 1580 onder Spaanse heerschappij. Eerdere, vergelijkbare ondernemingen in 1623 en 1626 waren mislukt. Op het welslagen van de onderneming werden in Haarlem ten huize van doctor Carel Lenaertsz. voor Lonck en twee bewindhebbers van de WIC twee stadskannen Rijnse wijn geschonken. Die werden volgens traditie weer geleverd door de waard van herberg 'Het Gulden Vlies'.⁴⁶

Generaal Lonck kreeg het commando over een vloot die bestond uit twintig schepen en zes jachten, bemand met 3.780 zeelieden en 3.500 soldaten.⁴⁷ Deze schepen vertrokken tussen 17 mei en 27 juni uit Texel, het Goereese Gat en

Verovering van Recife door Hendrick Lonck in februari 1630.
(Uit: Henk den Heijer, *De geschiedenis van de WIC*, 40)

De West-Indische Compagnie in Brazilië omstreeks 1642. (Uit: Henk den Heijer, *De geschiedenis van de WIC*, 42)

Vlissingen. Lonck voer op de *Amsterdam*, Piet Heins voormalige schip, met een inhoud van 500 lasten en met 42 stukken, 150 matrozen en 107 soldaten aan boord. Loncks tweede man was admiraal Pieter Adriaensz. Ita op de *Hollandse Tuin*, met een inhoud van 400 lasten en met 38 stukken, 118 matrozen en 102 soldaten aan boord. De Zeeuwse vice-admiraal Joost Banckert commandeerde op de *Prinses Amalia*, met een inhoud van 300 lasten en met 38 stukken en 354 koppen aan boord. Op de *Domburg* was Loncks neef Cornelis Cornelisz. kapitein, zoon van Cornelis Symonsz. Lonck. De andere schepen waren de *Zwaan*, *Gulden Zon*, *Leeuw*, *Hollandia*, *Salamander*, *Faam*, *Amersfoort*, *Provincie Overijssel*, *Provincie Utrecht*, *Zwarte Leeuw*, *Utrecht*, *Gouden Leeuw*, *Monnickendam*, *Enkhuizen*, *Stad en Lande* en *Groningen* en de jachten *Meermin*, *Brak*, *Zwaluw*, *Zwarte Ruiter*, *Ooievaar* en *Vos*. Elf schepen waren uitgerust door de Kamer Amsterdam, zes door Zeeland, vier door Stad en Lande, drie door het Noorderkwartier en twee door Rotterdam.

Op 28 augustus raakten acht schepen uit de vloot van Lonck ter hoogte van Tenerife op de Canarische Eilanden slaags met veertig Spaanse schepen onder leiding van Don Frederico de Toledo. Dankzij de Zeeuwse vice-admiraal Banckert die met enkele schepen tijdig te hulp kwam, behaalden de veel zwakkere Nederlandse vloot de overwinning en werd zelfs één Spaans schip buitgemaakt. Lang moest Lonck daarna bij de Kaap Verdische Eilanden wachten op de beloofde versterking van zijn vloot. Pas na de verovering van 's-Hertogenbosch in september werd daar in de Republiek werk van gemaakt. Eind november kon eindelijk aan de overtocht van de oceaan worden begonnen.

Onderweg werden er 1.200 bemanningsleden ziek en stierven er 246. Gehinderd door windstilte kregen Lonck en de zijnen op 3 februari 1630 de Braziliaanse kust in zicht. Er waren toen nog maar 2515 matrozen en 2325 soldaten beschikbaar, de rest was ziek of dood. Door tegenwind kon de vloot niet bij Pernambuco landen, maar dreef naar het noorden af. Onder leiding van kolonel jonkheer Diederick van Waerdenburgh werd Olinda veroverd. Daarna werden begin maart twee forten op het Steen- en Landrecief ingenomen en werd Pernambuco onder de voet gelopen. Onderweg naar de veroverde stad met een groep van vijftig man overleefde Lonck ternauwernood een onverwachte vijandelijke aanval. De generaal regelde het bestuur van de veroverde kuststrook en zond diverse kapiteins met hun schepen

naar andere gebieden die voor de WIC van belang waren, zoals de Bahia (Allerheiligenbaai) in Brazilië, Sint-Helena en West-Indië. Na afscheid te hebben genomen van de achterblijvende bevelhebber en officieren vertrok Lonck op 7 mei met een eskader van negen schepen naar het vaderland. Olinda zou al spoedig weer moeten worden opgegeven, maar het Recief van Pernambuco bleef nog meer dan twee decennia in Nederlandse handen.

Feestelijke thuiskomst in 1630

167

In maart 1630 verspreidden zich geruchten in de Republiek over de verovering van Pernambuco en de grote schade die zou zijn toegebracht aan de Spaanse vloot. Voor graveur Willem Hondius was dat aanleiding om de beeltenis van Lonck in koper te graveren.⁴⁸ Het geschilderde portret door Isaac Mijtens gebruikte hij als voorbeeld. Om dat te kunnen zien moet hij in Loncks huis zijn geweest, want daar hing het schilderij. Zijn vader Hendrick Hondius, eveneens graveur, kreeg op 16 maart 1630 privilege van de Staten-Generaal om het portret voorzien van hun naam te laten drukken.⁴⁹ Willem Hondius was er buitengewoon snel bij om dit allemaal te regelen. Ruim een jaar eerder had hij veel succes gehad met een gegraveerd portret van Piet Hein, gedrukt met privilege van de Staten-Generaal. Kennelijk was Hondius er op grond van de geruchten van overtuigd dat Lonck binnen een paar weken een beroemd man zou zijn en verwachtte hij dat er dan veel belangstelling zou zijn om een exemplaar van diens portret te bemachtigen. De kunstenaar gokte dat er brood in zat om de beeltenis in een forse oplage te laten afdrucken. Achteraf zou blijken dat hij het bij het rechte eind had. Zijn portret van Lonck, als pendant van dat van Piet Hein in een ovaal gevat, zou een ruime verspreiding krijgen en de standaardafbeelding van de zeeheld worden. Het volgende jaar zou Willem Hondius ook nog een prent drukken met het portret van Diederick van Waerdenburgh, de kolonel die de leiding had gehad over de soldaten bij de verovering van Olinda en Pernambuco.⁵⁰

Een vooruitgezonden snelvarend jacht bracht in april 1630 het eerste betrouwbare nieuws over de veroveringen in Brazilië. Verheugd vermeldde kroniekschrijver Alexander van der Capellen: 'Dese victorie is een werck extraordinaris van Godt gewrocht' (bewerkstelligd).⁵¹ Twee afgevaardigden van de WIC Kamer Middelburg, Jan Jansz. de Jonge en Hendricks neef Pieter Cornelisz. Lonck, brachten het bericht over aan de Staten-Generaal. Als dank ontvingen zij daar elk 50 gulden voor.⁵² Korte tijd later besloten de Staten-Generaal alle provincies en de gouverneurs en commandeurs in de frontierplaatsen (aan de grens) aan te schrijven om op 1 mei 'in alle publycke, Duytsche, Fransche ende Engelsche kercken Godt Almachtich voor soo groote en overvloedige genade ende victorie van gantscher herten ende gemoet' te bedanken. Na de kerkdiensten zou er tijd zijn voor 'teickenen van blijdschap, mitsgaders 't canon daer sulcx gebruyckelijck is nae ouder gewoonte'. Daarmee werd de traditie van de volksfeesten voortgezet die was ontstaan na de verovering van de zilverbloot, de inname van 's-Hertogenbosch en Wezel en het vertrek van de Spanjaarden uit de Veluwe. Conform die traditie kregen ook de gezanten in het buitenland opdracht tot vreugdebetoon.⁵³ De gezant in Venetië weigerde net als het voorgaande jaar naar aanleiding van de verovering van de zilverbloot om openbare tekenen van blijdschap te organiseren.⁵⁴ De daarvoor uitgetrokken 400 dukaten (1.200 gulden) achtte hij volstrekt onvoldoende. Hij schatte zeker meer dan 1.000 dukaten nodig te hebben om de eer en reputatie van het land hoog te houden, want vergelijkbare feesten van de Spaanse en Franse gezanten hadden respectievelijk 1.500 en meer dan 2.000 dukaten gekost. De

Diederick van Waerdenburgh. Prent door Willem Hondius uit 1631. (Foto Marco de Nood, Dordrecht, SIMON VAN GIJN-museum aan huis, Dordrecht)

Op 20 juli 1630 keerde Lonck voor Texel terug. Vier bewindhebbers van de WIC verwelkomden hem daar. Twee dagen later begeleidden zij 'den victorieusen Generael' naar Amsterdam. Daar wachtte hem een groots welkom:⁵⁷

'alwaer de burgers ende ingesetenen verstaen hebbende dat den Heer Generael de stadt naerderde hem met ontallijcke veel jachten, chaloupen ende speelschuytjens zijn teghemoet ghevaen, ende hebben groote teeken en van vreuchde ghetoont; d'oorloghs- ende coopvaerdersschepen die in het IJ voor Amsterdam op stroom lagen hebben haer geschut oock los gebrandt ende met trompetten ende andere vreuchdeteeken en groote Triumphe ghemaectt'.

Het lijkt dus wel alsof Lonck met een moderne Sail-manifestatie werd verwelkomd!

Aan de wal gestapt werd Lonck door enige WIC-bewindhebbers gefeliciteerd en 'door het gedrangh van ontallijcke toezinders' naar het West-Indisch Huis aan de Haarlemmerdijk gebracht. Daar werd hij door de bewindhebbers 'magnifyckelijk ghetracteert ende onthaelt'.

Diverse gedichten en pamfletten verschenen naar aanleiding van Loncks succes.⁵⁸ In *Een nieu liedeken, van het innemen van Farnambuco* stond onder meer te lezen:⁵⁹

‘De E. Generael Hendrik Loncq
Uut liefde dese reijs aenvonck,
Om zijn vijandt te krencken,
De eer die hij hier in begonck,
Men langhe sal ghedencken’.

Op 1 augustus verscheen Lonck met enkele WIC-bewindhebbers van de Kamer Amsterdam in de vergadering van de Staten-Generaal.⁶⁰ Hij deed daar verslag van zijn succesvol verlopen expeditie en nam er veel dank voor in ontvangst. Verder legde Lonck in het gezelschap van enige afgevaardigden van de WIC op 9 augustus geheel volgens de traditie een bezoek af aan herberg 'Het Vergulden Vlies' in Haarlem, waar waard Elias Gijsbertsz. acht stadskannen Rijnse wijn ter ere van hem schonk.⁶¹ Dat was meer dan ooit tevoren. Het kostte 24 gulden.

De Staten-Generaal besloten Lonck als verering een gouden keten met dito medaille te schenken.⁶² Goudsmid Hans Bouwens kreeg opdracht die te vervaardigen, maar moest erg lang op het benodigde geld wachten.⁶³ Op 23 september verscheen Lonck in de vergadering van de Staten-Generaal en kreeg de gouden keten met medaille plechtig om de hals gehangen.⁶⁴ Er werd uiteindelijk 720 gulden en 16 stuivers voor betaald aan de goudsmid. De verering die Lonck voor deze succesvolle onderneming kreeg had dus net iets minder waarde dan die hij voor de verovering van de zilvervloot had ontvangen.

Overlijden en nalatenschap

Enige tijd na zijn feestelijke terugkeer uit Brazilië nam Hendrick Lonck ontslag als kapitein-generaal van de WIC en trok hij zich terug in zijn huis in Amsterdam. Daar overleed hij op 66-jarige leeftijd. Hij werd op 10 oktober 1634 begraven in de Oude Kerk in zijn woonplaats.⁶⁵

Een dag na zijn begrafenis werd de boedelinventaris van zijn huis opgemaakt.⁶⁶ Het huis was ingedeeld in een 'sijdelcamer' (zijkamer), het 'voorhuys', een 'grootte camer', 'ganck', 'keucken', 'plaats' (binnenplaats), 'kelder', 'gangcamer', 'voorsolder', 'achtersolder' en 'bovensolder'. Enkele kisten en kastjes werden door de notaris afgesloten en verzegeld. De sleutels overhandigde hij aan 'een van de vrunden tot Roosendael genaemt Aert Teunysen' om te bewaren tot de tijd was gekomen om ze te openen.

In de zijkamer bevonden zich de meest bijzondere en kostbaarste bezittingen van Lonck. Bij opening van een kist werd een grote verzameling 'silver ende vergultwerck' gevonden. De collectie was zo bijzonder dat hij later afzonderlijk werd getaxeerd door een kenner, zilversmid Samuel Huybertsz. uit Amsterdam. Hij telde verdeeld over veertig nummers drie zilveren bekers, vijf zilveren schalen (waaronder een exemplaar dat nadrukkelijk als van Spaanse herkomst staat vermeld), zestien zilveren lepels, achttien zilveren schalen, een zilveren kannetje, een zilveren fles, zes kannen met zilverbetlag, een zilveren lampetkan met een zilveren lampet-schotel, twee zilveren schotels, twee zilveren zegelringen en een lepel met een zilveren steel. De waarde van al dat zilver werd in totaal geschat op ruim 1.700 gulden. Het is natuurlijk erg verleidelijk om te veronderstellen dat dit zilver door Lonck uit de buit van de zilvervloot is achterovergedrukt. Vooral de aanwezigheid van Spaans zilver maakt dit aannemelijk. Bekend is bovendien dat er nogal wat zilver uit de buit van de zilvervloot door de veroveraars wederrechtelijk is meegenomen naar huis. Zeker kunnen we er natuurlijk niet van zijn dat Lonck zich hier ook aan schuldig heeft gemaakt. Het is bovendien heel goed mogelijk dat Lonck in 1630 een en ander heeft meegenomen na de veroveringen onder zijn leiding aan de Braziliaanse kust.

Diverse sieraden zoals ringen lagen in een 'indyaens doosken' versierd met vergulde figuren. Een ander 'indyaens doosgen' bevatte zijn twee gouden ketens met dito medailles, een losse gouden keten, een 'goude penninck van de have van Matanse' en een 'zilvere ditto penninck'. Drie zakjes bevatten voor vele honderden guldens aan contant geld.

In een 'cantoortaeffel' in dezelfde zijkamer bevonden zich enkele waardepapieren, waaronder een rentebrief uit 1628, met een transportakte verricht voor de schepen van Roosendaal op 21 april 1634. Verder zijn uit de inventaris van de zijkamer vooral noemenswaardig een collectie kaarten, een aantal boeken en enkele picturalia.

Zoals bij een zeeman is te verwachten bezat Lonck diverse kaarten en atlassen. Vermeld worden bijvoorbeeld kaarten van de kust van Vlaanderen, van India en van diverse Caraïbische eilanden. Atlassen in zijn bezit waren de *Toortse der Zeevaart* en de *West-Indische Spiegel*. Behalve twee bijbels en twee afzonderlijke exemplaren van het Nieuwe Testament in verschillende formaten, had Lonck diverse religieuze werken in de kast staan. Daaronder waren 'een Martelaers boeck', 'een boeck van de staet der kercken door Jan Crespijn' en 'een tractaet van Willem Cumper op 't laetste cappittel tot den Romeijnen'.⁶⁷

Ook bewaarde Lonck in de zijkamer een en ander gerelateerd aan zijn eigen successen. Zo vinden we vermeld 'Een prent van den overleden', 'Een geschreven gedicht ter eeren van de overledenen in 't Frans ende Duyts', 'Een boeck van de Honduresche vloote', geschreven door 'Here Aborts' (zijn neef Hans Aborts die hij in 1624 in een hoge positie op de vloot had willen laten benoemen), 'Een West-Indische Triumphbasuyn' door Samuel Ampzing, 'Een boeck van de seer uitmuntende Nederlantse victoriën' en 'Een prent van Pieter Pietersz. Heyn'. Het ligt voor de hand om aan te nemen dat 'Een affteekeninge van schepen met een eicken lijst' een afbeelding van zijn eigen schepen betrof.⁶⁸

In het voorhuis had Lonck drie portretten hangen. Allereerst dat van zichzelf, 't conterfeijtsel van de overleden met swert becleet', dus kennelijk voorzien van een rouwkleed. Verder de beeltenissen van de twee stadhouders onder wie hij had gediend, prins Maurits en prins Frederik Hendrik. Voor het overige hingen er onder meer een geschilderd landschap, een wereldkaart en een bordje met daarop afgebeeld een scheepje.

Een flinke wapenverzameling met toebehoren was daar ook terug te vinden. Bijvoorbeeld 'Drie indiaense schilden', 'Een harnascas', 'Een spies', 'Een halve lans', 'Twee bossen pijlen', 'Een rusting', 'Een snaphaen', 'Een vuurroere', 'Een musquet', 'Drie lemmets van degens', 'Vier cruythorens', 'Een vergulde degen' en 'Drie pistolen'. Opmerkenswaardig is dat uit de inventaris blijkt dat Lonck hier ook huisdieren hield. Vermeld worden 'Een canarycooi met vier vogeltjens' en 'Een papegaey met een blicke cooi'. Verder stond in het voorhuis een kast met een groot aantal kledingstukken.

De 'grootte camér' werd door Lonck kennelijk als slaapkamer gebruikt, want hier treffen we zijn bed en beddengoed aan. Verder stond er veel porseleinen serviesgoed en glaswerk. Aan de wand hingen twee prentjes van Piet Hein en de overledene en drie schilderijen met bijbelse voorstellingen, te weten David en Abigail, de profeet Eliah en de Ark van Noach. Opvallend is dat hij hier ook 'het conterfeijtsel van de overleden op een copere plaet' had liggen, met behulp waarvan ongetwijfeld de prenten van zijn portret zijn gedrukt.

In de gang vinden we de kapstok, kandelaars, diverse manden, een koperen visketel, een vleesketel en een wasketel. In de keuken lag zoals te verwachten het diverse keukengerei, zoals pannen, een schuimspaan, borden en bestek. Op de binnenplaats stonden onder meer grote ijzeren potten en wateremmers. In de kelder was onder andere een tobbe te vinden. Op de 'gangcamer' lagen diverse tangen, een blaasbalg, gereedschap, kussens, slopen en dekens.

Op de voorzolder lagen wat spullen die waarschijnlijk afgedankt waren, waaronder wat kleren en een afzonderlijke vermelde 'rode onderbrouck'. Op de achterzolder

lagen ook veel oude lakens en meubels, maar ook kaarten en zelfs 'Een Portugese vlagge', mogelijk door Lonck buitgemaakt op de Braziliaanse kust. Ook op de bovenzolder lagen nog enige afgedankte voorwerpen, waaronder 'Een vogelkooi'. Bij enkele stukken in de boedelinventaris staat al een aantekening dat zij toebehooren aan een bepaalde erfgenaam van Lonck. Opmerkelijk is dat tot tweemaal toe in de boedelinventaris de naam van Cornelis Jol vermeld staat, die in volgende jaren als admiraal in dienst van de WIC twee keer toe een vergeefse poging deed een Spaanse zilvervloot te veroveren.⁶⁹ Jol kreeg wat geld, goud en sieraden uit de boedel, aangezien hij 'seijde hem sulcx toe te comen als den heere Generael Lonck ter Barbarije geghaen hebbende'. Het lijkt erop dat hiermee wordt bedoeld op de expeditie naar de Middellandse Zee ter bestrijding van de Marokkaanse en Algerijnse kaapvaart. In 1630 was Jol ook onder Loncks commando meegevaren naar Brazilië.

Verder staat bij één van de oude kaarten op de achterzolder vermeld dat deze 'toecome Cornelis Jol'. Jol was verder niet bij de nalatenschap van Lonck betrokken. Hij kan de kaart aan Lonck geleend hebben, maar ook is het denkbaar dat hij er recht op had als admiraal en opperbevelhebber tijdens een volgende expeditie van de WIC. In 1641 zou hij in Loncks voetsporen treden met de verovering voor de WIC van Luanda in Angola en de eilanden Sao Tomé en Annabom in de Bocht van Guinee.

Lonck had geen kinderen als erfgenamen. De boedelinventaris werd opgemaakt op verzoek van Pieter Pietersz. Lonck, Samuel van der Plancken als man en voogd van Dyna Pietersdr. Lonck, Digna Cornelisdr. Lonck als vrouw van Ewout Jansz., Claes Joosten Lonck, Adriaen Anthonissen als man van May Joosten Lonck, Steven Adriaensz. als man van Digna Joosten Lonck, Adriaen Anthonissen Swaen als man van Catharina Joosten Lonck en Josyntgen Stoffels als vrouw van Cornelis Joosten Lonck. Zoals aan de namen al is te zien waren het allemaal afstammelingen en aangetrouwde familie van Hendrick Loncks broers Pieter, Cornelis en Joost.

Misschien is het mede aan het ontbreken van kinderen te wijten dat Loncks daden na zijn dood zelden meer gememoreerd werden. Nazaten hebben kennelijk nooit stukken betreffende zijn carrière aan een biograaf ter beschikking gesteld. Gerechtvaardigd was dat niet, want hij had - op gevorderde leeftijd - belangrijke wapenfeiten op zijn naam gebracht. Na Piet Hein was er eigenlijk niemand succesvoller voor de WIC dan Lonck. Toch is de roem die Hein verwierf onvergelijkbaar veel groter geweest. Tegenover het fortuin dat de zilvervloot opleverde viel alles in het niets. Lonck had bij die verovering ten opzichte van Hein duidelijk de tweede viool gespeeld. De veroveringen in Brazilië, die met te weinig manschappen werden verdedigd, zouden in 1654 definitief moeten worden overgedragen aan de Portugezen.⁷⁰ Nog zeer lang zou er in de Republiek over 'Verzuimd Brasil' worden gesproken. Het was een episode waar men niet graag aan werd herinnerd. En daarmee kwam ook de naam van Hendrick Lonck, zeeheld uit Roosendaal, in het vergetboek terecht.

R.B. Prud'homme van Reine

Archivalia

Gemeentearchief Amsterdam (GAA)
Notarieel Archief (NA)

172

Gemeentearchief Haarlem (GAH)
Stadsarchief (SA)

72

Gemeentearchief Leiden (GAL)
Stadsarchief (SA)

Gemeentearchief Roosendaal (GAR)

Instituut voor Militaire Geschiedenis
Den Haag (IMG)

Nationaal Archief Den Haag
(NADH)

Archief Staten-Generaal (SG)
Archief West-Indische Compagnie
(WIC)

Provinciale Bibliotheek Friesland
Leeuwarden (PBF)

Literatuur

Albertinus, Broeder, 'De familie Loncke of het heimwee naar de zee', in: *Jaarboek De Gulden Roos* 13 (1953) 48-63
Boer, M.G. de, *Piet Heyn en de zilveren vloot*. Amsterdam 1946
Bosch, L. van den, *Leven en daden der doorluchtige zeehelden [...] eindigende met den roemruchtigen admiraal M.A. de Ruyter*. Amsterdam 1676
Boxer, C.R., *The Dutch in Brazil 1624-1654*. Oxford 1957
Broers, H.J., 'Het veroveren van de Spaansche Zilvervloot door Piet Heyn, 1628', in: *Losse volksblaadjes over vaderlandsche geschiedenis*, nrs. 13 en 14
Brom, G., en Langeraad, L.A. van, *Diarium van Arend van Buchell*. Amsterdam 1907
Buijsen, E., *Haugse schilders in de Gouden Eeuw. Het Hoogsteder lexicon van alle schilders werkzaam in Den Haag 1600-1700*. Zwolle 1998

Capellen, A. van der, *Gedenkschriften*. R.J. van der Capellen (red.) 2 delen. Utrecht 1777-1778
Gonsalves de Mello, J.A., *Nederlanders in Brazilië (1624-1654). De invloed van de Hollandse bezetting op het leven en de cultuur in Noord-Brazilië*. Zutphen 2001
Hart, S., 'Rederij', in: Asaert, G., e.a. (red.), *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*. 4 delen. Bussum 1976-1978, II, 106-125
Heijer, H. den, *De geschiedenis van de WIC*. Zutphen 1994
Heijer, H. den, 'Piet Heyn en Cornelis Jol. Twee zeehelden vergeleken', in: Alveld, L.M. e.a. (red.), *In het kielzog. Maritiem-historische studies aangeboden aan Jaap R. Bruijn bij zijn vertrek als hoogleraar zee-geschiedenis aan de Universiteit Leiden*. Amsterdam 2003, 371-382
Hijmans, F.E., *Genealogie rondom Hendrick Cornelisz. Loncke van Roosendaal*. Emmer-Compascuum 1995
Honoré Naber, S.P. l'en Wright, I.A., *Piet Heyn en de Zilvervloot. Bescheiden uit Nederlandsche en Spaansche archieven bijeenverzameld en uitgegeven*. 2 delen in 1 band. Utrecht 1928
Knuttel, W.P.C., *Catalogus van de pamflettenverzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek*. 9 delen. Den Haag 1889-1920
Laet, J. de, *Jaerlijck verhael van de verrichtinghen der geotroyeerde West Indische Compagnie [...] tot 1636 [...] in derthien boecken*. S.P. l'Honoré Naber (red.), 4 delen. Den Haag 1931-1937
Muller, F., *Beschrijvende catalogus van 7000 portretten van Nederlanders en van buitenlanders, tot Nederland in betrekking staande*. Amsterdam 1853

Prud'homme van Reine, R.B., *Admiraal Zilvervloot. Biografie van Piet Hein*. Amsterdam-Antwerpen, 2003
Ratelband, K. (red.), *De Westafrikaanse reis van Piet Heyn 1624-1625*. Den Haag 1959
Scheurleer, D.F., *Onze mannen ter zee in dicht en beeld. Gedichten, portretten, penningen en grafmonumenten door tijdgenooten, 1572-1795*. 3 delen. Den Haag 1912-1915
Stellingwerff, N. en Schot, S., *Particuliere notulen van de vergaderingen van de Staten van Holland 1620-1640*. E.C.M. Huysman en V.L. Vree (red.), 5 delen. Den Haag 1987-1999
Uitenhage de Mist-Verspijck, I.A., 'Goud voor zilver', in: *Bulletin van het Rijksmuseum* 34 (1986) 106-112
Wassenaer, N. van, *Historisch verhael alder gedenckweerdigste geschiedenissen die van den beginne des jaeres 1621 [...] tot 1632 voorgevallen zijn*. 21 delen. Amsterdam 1622-1635

Noten

- 1 De enige wat uitvoeriger biografische schetsen zijn Van den Bosch, 326-399, en Albertinus.
- 2 Hijmans (typoscript aanwezig in GAR).
- 3 GAA, NA, 176, fo. 149^v en 203^r, d.d. 11-4-1606; 182, fo. 210-212, d.d. 3-12-1613; 637, fo. 198, d.d. 15-6-1629; 669, fo. 220, d.d. 23-12-1634; 670, tweede pak, d.d. 13-4-1635. Over landbezittingen in Oost-Friesland, zie 128, fo. 133, 134^r, 143^r, d.d. 16-8-1612.
- 4 GAA, NA, 17, fo. 194^v en 203^r, d.d. 11-4-1606; 182, fo. 210-212, d.d. 3-12-1613.
- 5 GAA, NA, 260, fo. 73^r, d.d. 29-3-1626.
- 6 GAA, NA, 105, fo. 198-199, d.d. 2-3-1607; 263, fo. 172, d.d. 8-10-1607.
- 7 GAA, NA, 182, fo. 210, d.d. 3-12-1613.
- 8 GAA, NA, 262, fo. 218-219, d.d. 27-3-1607.
- 9 GAA, NA, 108, fo. 68^r, d.d. 20-6-1607.
- 10 GAA, NA, 105, fo. 198-199, d.d. 2-3-1607.
- 11 GAA, NA, 200, fo. 560, d.d. 18-4-1620; 255, fo. 60^r, d.d. 10-3-1621; 218, fo. 62^r, d.d. 12-4-1622; 255, fo. 272, d.d. 12-12-1622 (hier staat Lonck als koopman vermeld); 201, fo. 732-734^r, d.d. 8-8-1624; 256, fo. 310, d.d. 27-1-1626.
- 12 GAA, NA, 254, fo. 289^r, d.d. 3-8-1615.
- 13 GAA, NA, 154, fo. 53, d.d. 17-8-1618.
- 14 Hart, 106-111.
- 15 GAA, NA, 176, fo. 194^r, d.d. 11-4-1606.
- 16 GAA, NA, 266, fo. 125^r, d.d. 30-7-1609.
- 17 Hijmans, 3-4 en 13-14.
- 18 GAA, NA, 747, fo. 357-360, d.d. 2-9-1622.
- 19 Ratelband, L-LXI; over de geschiedenis van de WIC in dit verband: Den Heijer 1994, 13-68.
- 20 Ratelband, LV.
- 21 Albertinus; Ratelband, LVII.
- 22 NADH, WIC, 1, fo. 23^r, 24, d.d. 11-10-1623.
- 23 NADH, WIC, 1, fo. 26, d.d. 13-10-1623.
- 24 NADH, WIC, fo. 29^r, d.d. 14-10-1623.
- 25 IMG, personalia van zeeofficieren.
- 26 NADH, WIC, 1, fo. 139, d.d. 1-10-1624; fo. 151, d.d. 8-11-1624; fo. 153, d.d. 9-11-1624 (citaat); Ratelband, XCIV.
- 27 NADH, WIC, 20, fo. 42^r, d.d. 19-7-1627.
- 28 Prud'homme van Reine, 105-138 (zie verder de daar in de noten vermelde bronnen).
- 29 Van der Capellen, I, 492.
- 30 PBF, Pamflet, 1917 G, 7-9.
- 31 Honoré Naber, I, CXXXIV-CXXXVI; zie NADH, SG, 3188, voor de resoluties genomen op de vermelde data.
- 32 Brom, LVII-LIX (het origineel in NADH, Collectie Aanwinsten, 256, maar dit is helaas zoek en dus niet raadpleegbaar).
- 33 Honoré Naber, I, CXXXVI; zie NADH, SG, 3188, voor de resoluties genomen op deze data.
- 34 Uitenhage de Mist-Verspijck.
- 35 Broers, 15.
- 36 GAL, SA, 18, fo. 113^r-114^r, d.d. 15-1-1629.
- 37 GAH, SA, kast 19-209, fo. 61^r, d.d. 16-1-1629.
- 38 De Boer, 109.
- 39 Scheurleer, I, 107.
- 40 Van Wassenauer, XVI, 88.
- 41 GAA, NA, 725, fo. 367, d.d. 7-10-1631.
- 42 Schrijver dezes ontdekte het schilderij in 1999 tijdens de TEFAF-kunstbeurs in Maastricht bij kunsthandel Jack Kilgore uit New York, die het doek exposeerde als 'portrait of a gentleman', foutief toegeschreven aan Jan Daemen Cool. Het schilderij is nu in een particuliere collectie. Voor Loncks portretschilder Isaac Mijtns, zie Buijsen, 207 en 329-330.
- 43 Prud'homme van Reine, 160-162.
- 44 De Boer, 127-130.
- 45 Lonck, GAH, SA, kast 19-209, fo. 65, d.d. 18-4-1629. Andere gelegenheden: idem, fo. 77^r, d.d. 11-11-1630 (WIC-bewindhebbers) en idem, kast 19-210, fo. 73^r-74, d.d. 17-6-1630 (WIC-admiraal Adriaen Jansz. Pater).
- 46 GAH, SA, kast 19-209, fo. 67, d.d. 19-6-1629.
- 47 Over het verloop van deze expeditie: Van Wassenauer, XVIII, 82^r-89; De Laet, II, 102-144; Van der Capellen, I, 505, 530, 557, 564, 573, 578-582; Stellingwerff en Schot, IV, 241-242, d.d. 23-8-1629, 516, d.d. 25-4-1630, 521-522, d.d. 26-4-1630; 526-527, d.d. 27-4-1630; 629-630, d.d. 14-6-1630.
- 48 Muller, 157, nr. 3276.
- 49 NADH, SG, 3189, d.d. 16-3-1630.
- 50 Muller, 286, nr. 5982.
- 51 Van der Capellen, I, 580.
- 52 NADH, SG, 3189, d.d. 13-4, 25-4, 26-4 en 27-4-1630.
- 53 NADH, SG, 3189, d.d. 28-4-1630.
- 54 NADH, SG, 6900, d.d. 17-5-1630 (ontvangen 2-6-1630).
- 55 NADH, SG, 3189, d.d. 11-6-1630.

- 56 NADH, SG, 6900, d.d. 29-5-1630 (ontvangen 10-6-1630). De gezant kon zelfs zijn woning niet meer uit blijkens een brief in idem, d.d. 8-11-1630 (ontvangen d.d. 2-12-1630).
- 57 Van Wassenae, XVIII, 89; Van der Capellen, I, 582.
- 58 Knuttel, II, 163-164, nrs. 3995-4000.
- 59 Scheurlcer, I, 108-109.
- 60 NADH, SG, 3189, d.d. 1-8-1630.
- 61 GAH, SA, kast 19-210, fo. 75', d.d. 9-8-1630.
- 62 NADH, SG, 3189, d.d. 2-8-1630.
- 63 NADH, SG, 3189, d.d. 10-8-1630.
- 64 NADH, SG, 3189, d.d. 23-9-1630.
- 65 Hijmans, 4.
- 66 CAA, NA, 694, B, omslag 63, fo. 803-819, d.d. 11-10-1634 (boedelinventaris); idem, omslag 64, zonder fo. nrs., d.d. 28-11-1634 en d.d. 8 en 9-12-1634 (specificatie van onder meer kleding, zilverwerk en verguldwerk); idem, 669, derde pak, 73, fo. 73, d.d. 19-10-1634 (transport aan erfgenamen van Lonck van grafstede in Oude Kerk in Amsterdam, waarin de vlootvoogd is begraven).
- 67 Met Jan Crespijn wordt de Franse auteur Jean Crispin bedoeld.
- 68 Het boek over de 'seer uitmuntende Nederlandse victoriën' is mogelijk : J.J. Orlers en H. van Haestens, *Den Nassauschen Laurencrans. Beschrijvinghe ende afbeeldinge van alle de victoriën, so te water als te lande die Godt Almachtich de Eedele Hoohmogende Heeren Staten der Vereenichde Nederlande verleent heeft deur het wijs ende*

clouck beleijt des hoochgebooren Fursts Maurits van Nassau, Leiden 1610. Dit boek behandelt alle militaire gebeurtenissen tussen 1584 en 1609.

- 69 Den Heijer 2003.
- 70 Den Heijer 1994, 35-54; Boxer; Gonsalves de Mello.